

België - Belgique
P.B.
3320 Hoegaarden

2.2609

driemaandelijks tijdschrift
De V Geslachten van Hoegaarden

édition trimestrielle
Les V Lignages de Hoegaarden

STEENWEGEN FILLET
PROCESSIEWEG 66
3300 TIENEN

Afgiftekantoor 3320 Hoegaarden

FAMILIESCHOON

Anno XLIIInr 223/2002
driemaandelijks maart, april, mei

HET GANZENBORD VAN DE
CONFRERIE DER V NOTABELE GESLACHTEN
VAN HOEGAARDEN

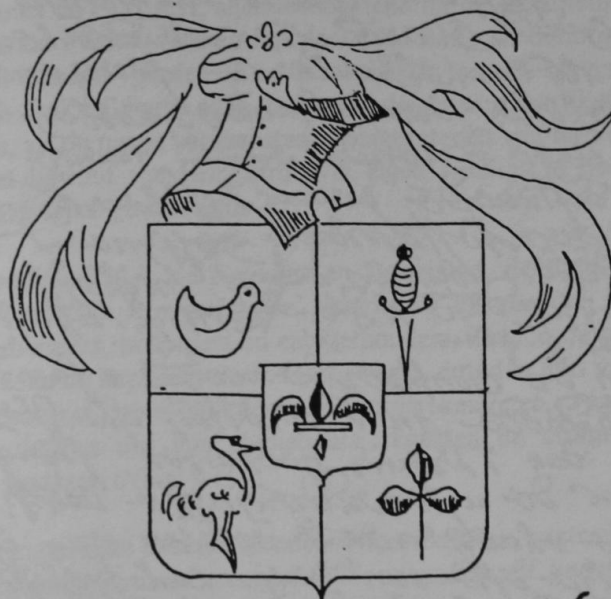
LE JEU D'OIE DE
LA CONFRERIE DES V LIGNAGES NOBLES
DE HOEGAARDEN

M. Dodion

V.U.: F. Veroeveren, A. Putzeysstraat 10, 3320 Hoegaarden

19 MAART 2002

De V Geslachten van Hoegaarden

Des V Lignages de Hoegaerde

Lidmaatschap - Côtisation annuelle: 8 Euro . au minimum
000-0895026-07 Confrerie der V Geslachten van Hoegaarden
Confrérie des V Lignages de Hoegaarden

Wie 15 Euro overschrijft krijgt er *Alpaïdis* bij, het tijdschrift van de
Heemkundige kring 't Nieuwhuys Hoegaarden

Wie 25 Euro stort krijgt ook onze 3e uitgave: 't *Moutstockje*, tijdschrift over
bierfolklore

Correspondentieadres Dodion Maurice Lelielaan 34 3191 Hever 015.614324
e-mail dodionm@hotmail.com

it is not
 original by content
 Good illustration
 for students

De Confrerie der V geslachten van Hoegaarden

Deze Confrerie ontstond in 1741 uit de testamentaire studiebeursfundatie van Landdeken H. Peeters, ten voordele van de nakomelingen uit de geslachten S. Sweerts, H. Sweerts, C. Van Nerum, H. Hoebancx en H. Struys, allen afstammend uit de gezamenlijke voorouders Servatius Sweerts en Catharina Peeters (zuster van de Landdeken) en behorend tot het stamhuis der Sweertsen. In hun blazoën voerden ze onderscheidelijk merels, klaverbladen, lelies, zwaarden en een struisvogel. Ook zij waren allen grote grondeigenaars en rijke brouwers die zonder tot de adel te behoren, als de meest vooraanstaande ingezetenen van hun dorp werden beschouwd. Hun doel was het bewind van Hoegaarden in eigen families te houden en hun stempel te drukken op de plaatselijke geschiedenis.

Zij zetelden als wethouders in de Regentie en Dorpsraad, deelden het schepenampt met de machtige en bevoorrechte brouwersgilde, waarin zij de scepter zwaaiden, beheersten de corporatie van herbergiers, taverniers en cabarethouders, hielden de teugels van het kerkgezag in handen, benoemden de kapitein van de Dorpswacht, duiden hun vertrouwensmannen aan in het Weldadigheidsbureau, controleerden alle dorpsrekeningen, regelden het voogdijschap, benoemden de collateurs van hun studiebeurs, regelden de ommekeer van de vermaarde Palmprocessie en maakten overal wet.

Zij telden in hun rangen rijke brouwers, renteniers, notarissen, pastoors, geneesheren, enz... en hadden zich stellig voorgenomen om gedurende minstens vijf generaties te Hoegaarden, het politiek, burgerlijk en geestelijk gezag te beheersen.

De V Geslachten van Hoegaarden leefden net zoals te Brussel in een gesloten kring en waren aan de strengste voorwaarden onderworpen. Zij zwoeren trouw aan het Bisschoppelijk gezag van Luik, aan het Rooms-Katholieke geloof, aan de wetten van het Sweertshuis, waaruit zij waren ontstaan en aan de erfeniswet van de Confrerie.

Rond 1780 hadden de toonaangevende Geslachten zich reeds tot vijf renderende familie-gilden ontwikkeld, met name "de zwarte merel" (S. Sweertsgeslacht), "t groen klaverblad" (H. Sweertsgeslacht), "de gulden lelie" (C. Van Nerumgeslacht), "t zilveren zwaard" (H. Hoebancxgeslacht) en "de zilveren struisvogel" (H. Struysgeslacht).

Naar het voorbeeld van hun voorouders stelden zij hun eigen gildewetten op en bleven in Confrerieverband beheerd door de Hogere Sweertsraad. Wellicht lieten zij zich inspireren door de Brusselse en Leuvense Geslachten en ook door "Le Patriciat de Liège", maar moesten in geen geval voor deze onderdoen, want te Hoegaarden stelden zij een bijna dictatoriale macht en een onbetwistbaar gezag in. Zij hadden hun Hoofd- en Gildedekens, hun Keurheren, hun eigen stamhuizen, archief, wapenboek en jaarkalender (jaartelling), hun gildebaniëren, familierelieken, braken en rangtekens, scepters, bekers en schrijn.

Zij kregen met dorpswisten en onlusten af te rekenen, terwijl de revolutionaire oppositie in 1789 zelfs een machtsgreep tegen de Regenten en Wethouders uitlokte. Bij de invoering van de nieuwe dekreten van de Franse Republiek werden de notabelen onttroond en de confrerie verboden. Alsdan vormden de vijf familie-gilden zich tot broederschappen om en gingen tot een samenzwering over, waarin de Sweertsen de hoofdrol speelden.

Na de besloten tijd werkten zij zich terug aan de macht, maar hun alleenheerschappij had veel van haar vroegere luister verloren; ofschoon zij in alle instellingen en nieuwe stichtingen hun vertegenwoordigers telden. Buiten nog enkele opflakkingen leefde de Confrerie van in de

helft van van de 19de eeuw wankelend verder., om ingevolge onderlinge veten rond 1870 uit te sterven. Alleen de Vari Nerumgilde bleef bestaan, maar zou eveneens wegens familietwisten rond 1908 verdwijnen.

In 1961 werd de heropstanding van de Gulden Lelie bewerkt, waaruit in 1965 het Museum van Hoegaarden ontstond, die de wedergeboorte van de oude Confrerie beoogde. Na tal van moeilijkheden werd deze in 1970 (met bekrachtiging in 1971) terug in het leven geroepen met ongeveer dezelfde doelstelling als de Associatie der Brusselse Geslachten.

Zij hebben hun eigen tijdschrift "Famillieschoon", houden afstammingsstaten bij, kennen aan hun wettige nakomelingen genealogische attesten en wapendrachten toe en leven in gesloten kring hun eigen ritus verder. Zij hebben hun hoofdraad voorgezeten door een Patriarch en hun eigen instellingen. Zij kondigen beschermingswetten af en bevorderen, via het Nieuwhuysmuseum, het cultureel leven van Hoegaarden, waardoor zij andermaal hun stempel drukken op de plaatselijke geschiedenis.

Wapen van de

Landt van Peeters
fondatie

Wapen van de studiebeursstichting Peeters (toegekend tot op de dag van vandaag)

La Confrérie des V Lignages de Hoegaarden

Cette confrérie naquit en 1741 d'une disposition testamentaire du curé doyen H. Peeters qui fonda une bourse d'études en faveur des descendants des familles S. Sweerts, H. Sweerts, C. Van Nerum, H. Hoebancx et H. Struys toutes issues de Servatius Sweerts et Catherina Peeters (sœur du curé doyen) et appartenant à la maison des Sweerts.

Leurs blasons portaient des merles, des trèfles, des lis, des glaives et une autruche. Eux aussi étaient de grands propriétaires terriens et de riches brasseurs qui, sans appartenir à la noblesse, étaient considérés dans leur village comme personnages très importants.

Ils siégeaient comme magistrats dans le Conseil de Régence de la commune. Ils occupaient les différents échelons avec la puissante gilde des brasseurs au sein de laquelle ils étaient d'ailleurs avantageusement représentés. Ils administraient la corporation des aubergistes, taverniers et cabaretiers. Ils tenaient en mains les rênes de l'autorité ecclésiastique et nommaient le capitaine de la garde rurale. C'étaient eux également qui désignaient les hommes de confiance du bureau de l'assistance publique et ils contrôlaient tous les comptes de la commune.

L'organisation de la célèbre procession des Rameaux était leur affaire, et c'étaient évidemment eux qui réglaient les conseils de tutelle et désignaient les collateurs de leur propre bourse d'études.

Dans leurs rangs, l'on comptait des riches brasseurs, des rentiers, des notaires, des prêtres, des médecins, etc.

Ils s'étaient promis de garder entre leurs mains tous les leviers de commande politique, civil et religieux et ce, durant au moins cinq générations.

Les V Lignages de Hoegaarden vivaient, tout comme les VII lignages de Bruxelles, en un cercle restreint et leurs membres étaient soumis à des règles sévères. Ils juraient fidélité à l'autorité épiscopale de Liège, à l'Eglise Catholique Romaine, aux lois du clan des Sweerts duquel ils étaient issus et à la loi héréditaire de la Confrérie.

Vers 1780, les lignages représentatifs s'étaient développés en cinq gildes familiales très actives « le merle noir » (famille S. Sweerts), « le trèfle vert » (famille H. Sweerts), « le lys d'or » (famille C. Van Nerum), « le glaive d'argent » (famille H. Hoebancx) et « l'autruche d'argent » (famille H. Struys).

A l'exemple de leurs aïeux, elles édictèrent leurs propres règlements, tout en restant en étroite liaison avec la Confrérie qui, elle, était administrée par le Conseil supérieur du clan Sweerts.

Peut-être bien étaient-elles inspirées par les lignages de Bruxelles et de Louvain ainsi que par le « Patriciat de Liège », mais elles ne devaient d'aucune manière se sentir diminuées et supportaient avantageusement la comparaison, parce qu'à Hoegaarden, leur autorité était solidement établie et leurs pouvoirs quasi dictatoriaux.

Mais, en 1789, elles eurent à compter avec l'opposition révolutionnaire qui fomenta des troubles afin de renverser les régents et les magistrats. Par les nombreux décrets de la République Française, les notables furent détrônés et la Confrérie interdite.

Alors les cinq gildes familiales se terrèrent, passant à la conspiration. Parmi les conjurés de la région, ce furent les Sweerts qui jouèrent le rôle principal. Après les temps troublés de la révolution, les lignages parvinrent à reprendre leur place au conseil communal, et bien qu'elles eurent leurs représentants dans toutes les nouvelles institutions du moment, leur domination n'était plus qu'une pâle réplique en comparaison avec ce qu'elle fut autrefois.

En dehors de quelques faits plus ou moins saillants, la Confrérie vécut en veilleuse à partir du milieu du 19ième siècle, et finit par disparaître vers 1870, à la suite d'inimitiés intestines.

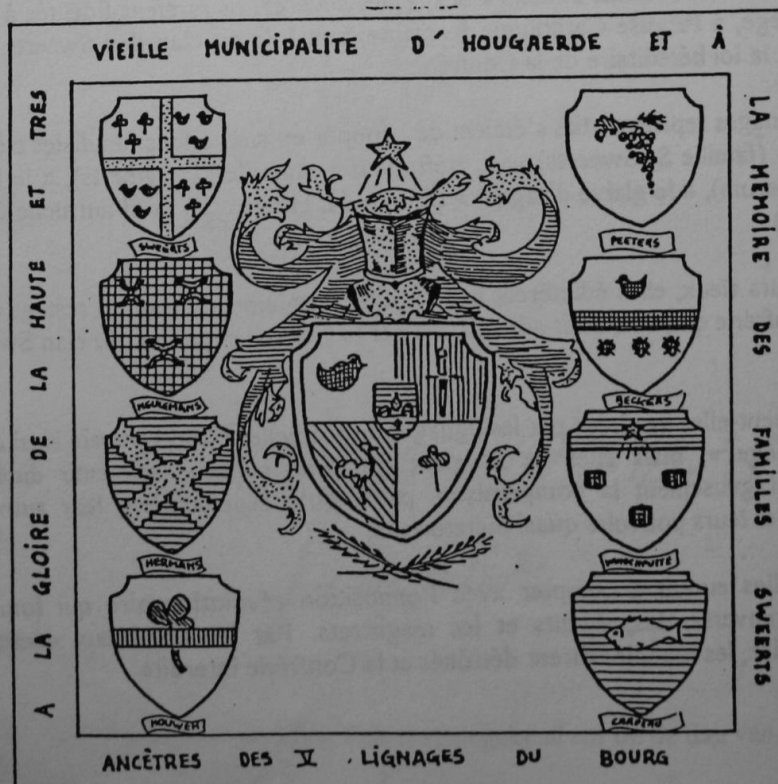
Seule la gilde des Van Nerum continua son existence. Elle allait, à son tour et pour des raisons identiques, s'éteindre vers 1908.

Mais, en 1961, vint le renouveau de la gilde du Lys d'Or, avec comme conséquence heureuse la création, en 1965, du Musée de Hoegaarden, le rappel à la vie de la Confrérie des V lignages fut un pas allégrement franchi en 1970.

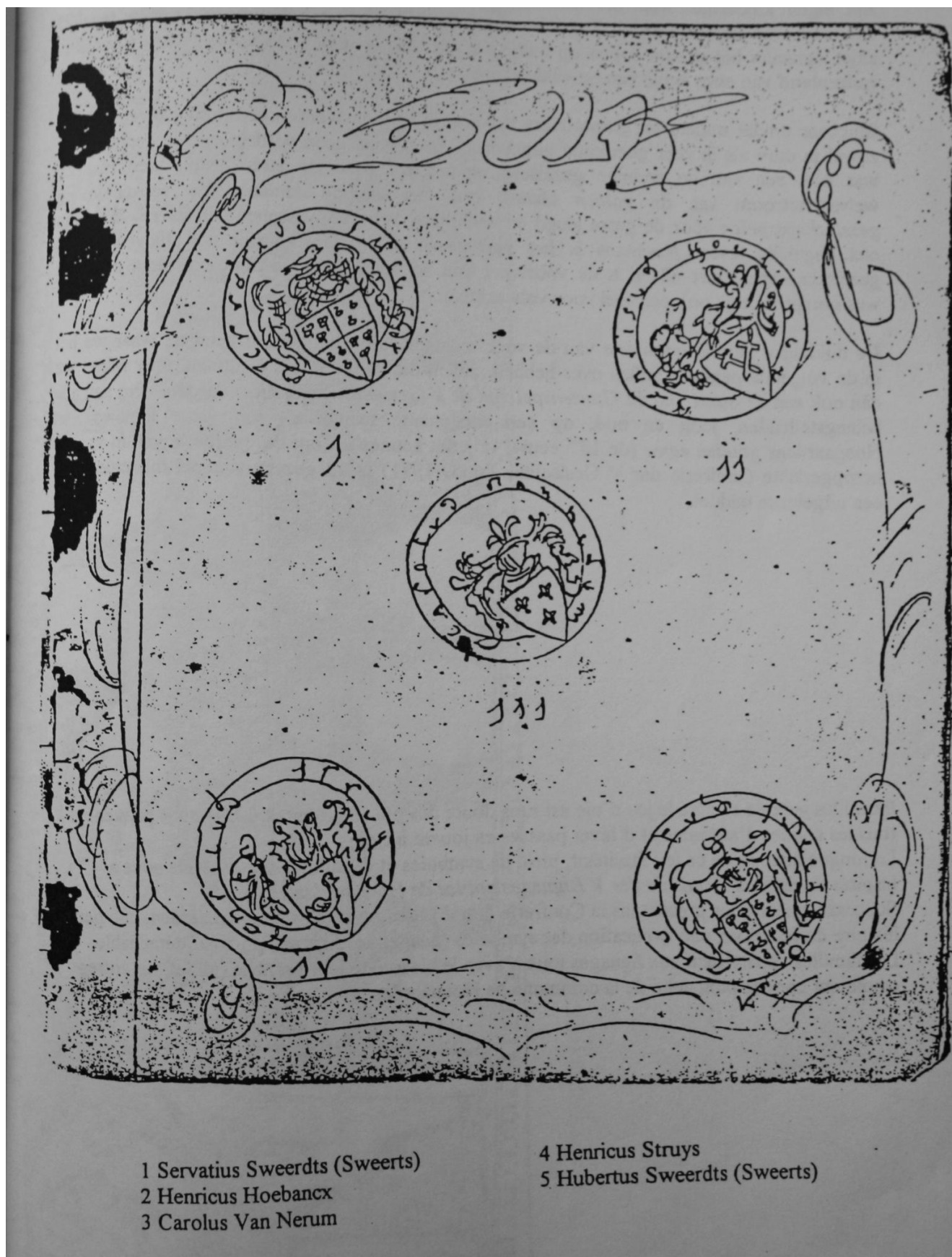
Le 20 novembre 1971, après quelques menues difficultés, une assemblée proclama le renouveau de la Confrérie. Les buts qu'elle poursuit sont, dans les grandes lignes, les mêmes que ceux de l'Association des lignages de Bruxelles.

La Confrérie des V lignages de Hoegaarden a son propre périodique, Familieschoon. Elle tient des registres des descendants et distribue aux héritiers légaux des attestations généalogiques et leur fait connaître le blason de leurs aïeux.

Ses membres vivent en cercle restreint leurs rites propres. Ils ont leurs propres institutions et leur conseil présidé par un patriarche. Ils font éditer des lois pour la protection de la bourse d'étude à laquelle leurs enfants ont droit, et le Musée Julien Van Nerum est devenu le très actif centre culturel de Hoegaarden. Les V lignages donnent à nouveau le ton et signent une fois de plus les plus belles pages de l'histoire locale.

Sweerts
Meulemans
Hermans
Houwen
Peeters
Beckers
Vandenputte
Carpeau

Inleiding

Het ganzenbord is een gezelschapsspel van alle tijden. Iedereen herinnert het zich nog wel uit zijn eigen kindertijd. Met dobbelstenen juist –doorheen alle hindernissen- op vakje 63 uitkomen was altijd spannend. Een juist aantal ogen gooien om te kunnen winnen en tegelijk altijd opnieuw het gevaar lopen op vakje 58 –de dood- terecht te komen maakte van het ganzenbord van onze jeugd een opwindend spel.

Blijkbaar omdat ouders en grootouders het ook al hadden werden er bij dit ganzenspel dat zowel in dure als in zeer goedkope uitgaven te koop was, geen verdere vragen gesteld. Het was ook een van de weinige gezelschapsspelen tot rond de jaren 1960, toen met de welvaartsstroom van de *golden sixties*, ook het aanbod *kinderspelen* verruimde én *gezelschapsspelen* voor de grote jeugd en naderhand voor volwassenen hun intrede deden in ons dagelijks leven. Nochtans is het ganzenspel meer dan zomaar een tijdverdrijvend gezelschapsspel. Niet alleen is de voorloper van het ganzenbord vijfduizend jaren oud, het was oorspronkelijk ook een spel voor volwassenen.

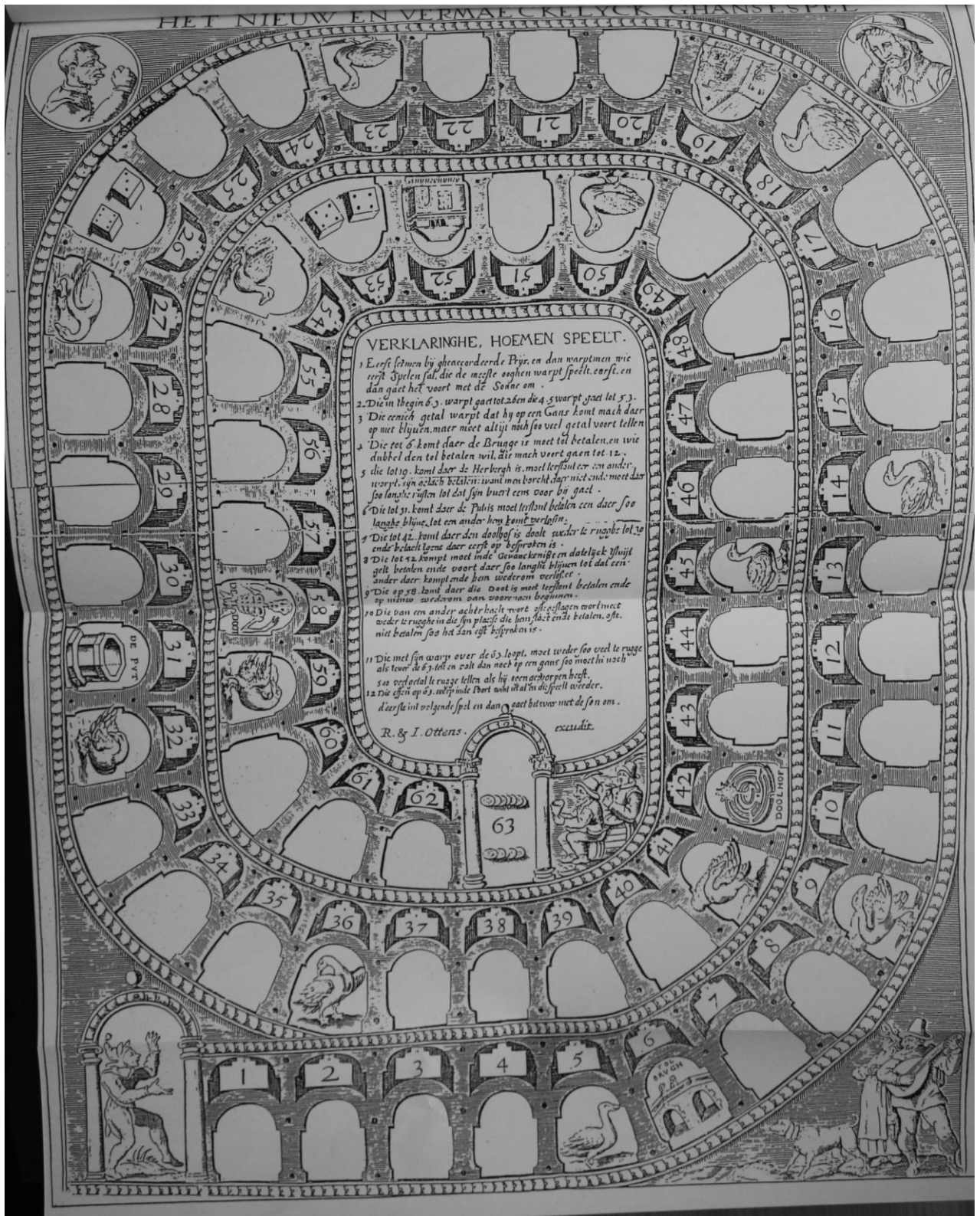
De duidelijke morele implicatie van de voorstellingen, afbeeldingen en getallen, waar we het in de volgende pagina's zullen over hebben, zullen dat ruimschoots aantonen. Hier raken we dan ook aan de opzet van dit *Ganzenspel van de V Geslachten van Hoegaarden*. Om aan alle belangstellenden, jong en oud, op een aangename manier de vijf grote families van Hoegaardens *gouden eeuw* (de 18de eeuw) te leren kennen en om de waarde te vatten van de heropgerichte Confrerie der V Geslachten (sinds 1971) is dit gezelschapsspel misschien wel een uitgelezen middel.

Parmi les jeux de société le jeu d'oie est sans doute des plus populaires. Nous nous souvenons tous les soirées d'automne et d'hiver passées en jouant à l'oie.

La longue histoire de ce jeu fascinant, plein de symboles et d'implications morales nous a inspirés au présent *Jeu d'oie des V Lignages nobles de Hoegaarden*

Successivement nous présentons la Confrérie des V Lignages nobles de Hoegaarden, une petite histoire du jeu d'oie, une explication des symboles (images et chiffres) et un jeu détachable.

Les familles appartenant aux lignages jouent avec le blason de leur branche (gilde), les autres emploient comme pion celui de la commune de Hoegaarden

VERKLARINGHE. HOEMEN SPEELT.

1. Eerst setmen hy ghancardende Pijp, en dan warpmen wie eerst spelen sal die de inesse oghen warpt speelt, eerst, en dan gaet het voort met de Sonne om.
2. Die in begin 63, warpt gaet tot den 4, 5 warpt gaet tot 53.
3. Die eenich getal warpt dat hy op een Gans komt mach daer op niet bliuen, maer moet alijt noch soo veel getal voort tellen.
4. Die tot 6 komt daer de Brugge is moet tot betalen, en wie dubbel den tot betalen wil, die mach voort gaen tot 12.
5. Die tot 10, komt daer de Herkergh is, moet terstint een ander warpt, ijn aelich betalen, want men boecht daer niet end, moet daer soo langhe rugten tot dat syn buert eens voor by gaet.
6. Die tot 31, komt daer de Pulis moet terstint betalen een daer soo langhe bliue, tot een ander hem komt verlossen.
7. Die tot 42, komt daer den doolhof is, doolt weder te rughe tot 30 ende betaelt legne daer eerst op besproken is.
8. Die tot 42, komt moet inde Geuackemise en datselgek sluijt gelt betalen ende voort daer soo langhe bliuen tot dat een ander daer komt ende hem wederom verlosset.
9. Die op 38, komt daer die Doet is moet terstint betalen ende op nieuw wederom van vooren beginnen.
10. Die van een ander achter haelt wort, of geslagen wort moet weder te rugten in die syn plaats die konstact ende betalen, of niet betalen soo het dan egi besproken is.
11. Die met syn wagen over de 53, loopt, moet weder soo veel te rugge als teur de 53 stit en valt dan noch op een gans soo moet hi noch soo veel getal te rugge tellen als hij een achtergeen heeft.
12. Die eften op 53, antipule doet wort al in de spelt weder, d'ersle int volgende spel en dan gaet hi voort met de sen om.

R. & J. Otters.

excudit.

2. Een kleine geschiedenis van het ganzenbord

De oorsprong van het ganzenbord is tot op heden nog niet achterhaald. Sommige auteurs gaan terug tot de Oudheid en verwijzen naar het spiraalspel dat in Egyptische graven werd aangetroffen. Anderen aanzien het Chinese mandarijnspel als de voorloper van ons ganzenbord en een derde groep zoekers laat het spel teruggaan tot de Grieken.

Het ganzenbord als een soort hinkelspel dat op een speelbord werd gebracht is dan weer de overtuiging van anderen.

Kortom, gezien de structuur, de opvatting en de inhoud is voor elk van deze theorieën wat te zeggen. Voornaamste is dat het ganzenbord kan teruggaan tot ver in de tijd, misschien wel tot aan de dageraad der mensheid, want voor het hinkelspel is niet meer nodig dan een stukje krijtsteen om strepen te trekken en een keitje om voort te duwen.

Het ganzenbord kwam in de toenmalige actualiteit toen Francesco de Medici uit Florence rond 1580 een exemplaar schonk aan koning Filips II van Spanje (1555-1598). Het werd in 1597 in Londen vermeld en in 1612 schreef zijn dokter en opvoeder over de toekomstige Lodewijk XIII van Frankrijk "l'enfant royal aime à se reposer en jouant à l'oye".

In de 17e eeuw werd het ganzenbord ruim verspreid onder de elite. Maar er zijn geen gegevens beschikbaar om te achterhalen wanneer en hoe het spel de bredere volkslagen bereikte.

Het oudste nog bestaande ganzenbord in onze gewesten dateert uit de eerste helft van de 17e eeuw en van dan af kunnen de ganzenborden bij ons aan de hand van een aantal stijlkenmerken typologisch ingedeeld worden.

Ganzenspelen zijn al lang geleden uitgebracht om politieke en satirische redenen. Zo kennen we *Het nieuw en vermaekelijk Leeuwenspel; Regels om het selve te spelen*, gedrukt te Gent naar aanleiding van de Brabantse Omwenteling (1789) tegen het bewind van keizer Jozef II. De ganzen zijn vervangen door leeuwen (De Brabantse leeuw). Een tweede voorbeeld is *Le jeu de l'Alimentation – interdit par la Censure Boche* (1917), een spotspel op de Duitse bezetters tijdens de eerste wereldoorlog.

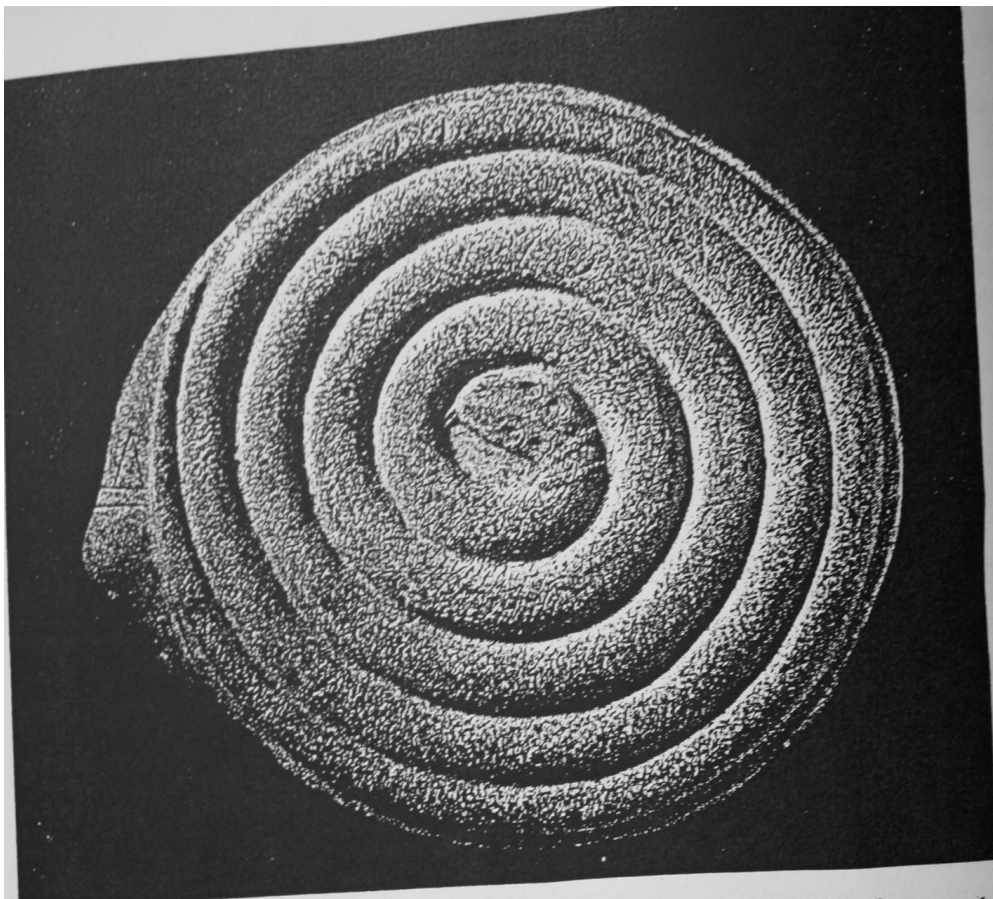
In de 20^e eeuw zijn ze dan weer vooral gebruikt voor reclame-doeleinden door alomgekende merken als Solo, Chicorei de Beukelaar en bv. de Koloniale Loterij (voorganger van de huidige Lotto). Typische voorbeelden halen we aan in de beredeneerde bibliografie.

L'origine du jeu d'oye remonte jusqu'aux Egyptiens et la Chine des Mandarins. Il y en a meme qui voient dans ce jeu de société la marelle, jeu favori des enfants préhistoriques; Quelques lignes à la craie et un caillou sont suffisant pour des heures de plaisir.

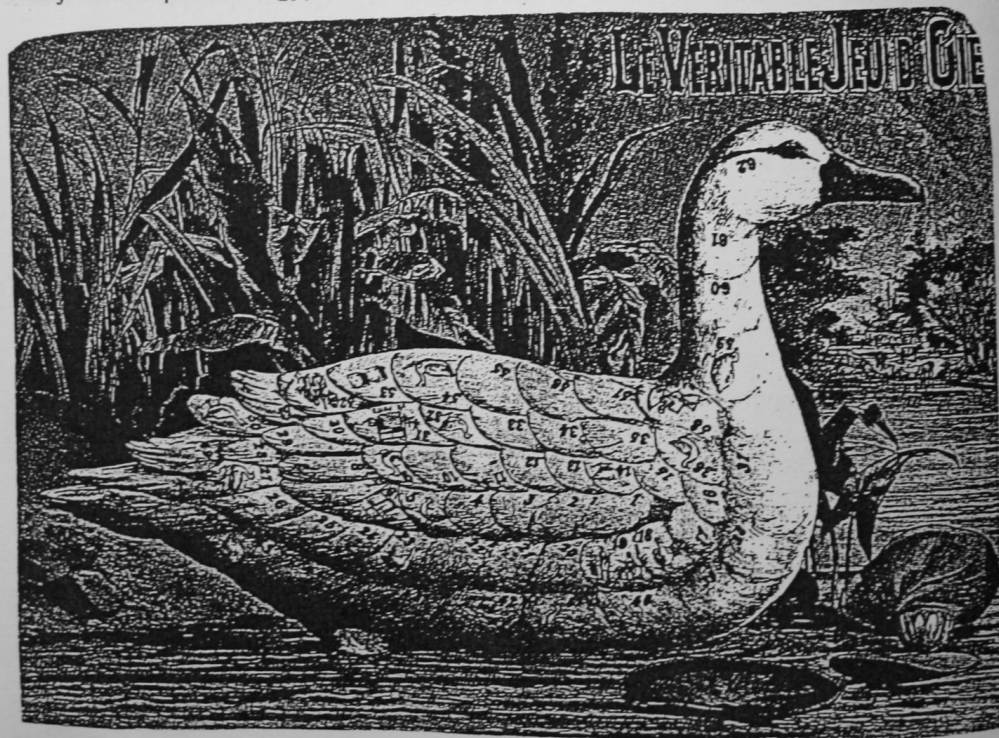
Au 16ième siècle le jeu d'oye devient actuel et au 17ième il est populaire chez l'élite. Le futur Louis XIII, si on peut croire son médecin et précepteur *aime à se reposer en jouant à l'oye*.

Raisons politiques, buts publicitaires..., autant de jeux d'oye.

L'éminent généalogiste et héraldiste Philippe Palasi nous apprend que les jeunes nobles apprenaient leurs liens familiaux et les blasons en jouant à l'oye avec des jeux adaptés (Jeux de cartes et de l'oye héraldiques au XVII et XVIIIe siècles, éditions Picard, 2000).

Het Egyptisch slangenspel met een slangenkop in het midden en een ganzenkop aan de rand
 (Oude Rijk, 2575-2134 v. Chr., Rijksmuseum van Oudheden, Leiden)
 Le jeu du serpent des Egyptiens avec la tete du serpent au milieu et celle de l'oie à l'extérieur)

3. De Symboliek achter het ganzenspel

de getallen

Reeds in de oudheid hadden getallen vaak een symbolische betekenis. Vooral 3+6, 5+4, 7 en 9 spelen een belangrijke rol in het ganzenspel.

Wie bij de eerste worp $3+6=9$ gooit mag direct naar vak 26, en wie $4+5$ gooit bij de eerste worp mag naar 53 ($4+5$ wordt *de goede worp* genoemd).

De cyclus 9 komt 7maal voor (er staan ganzen op de vakken 9, 18, 27, 36, 45, 54, 63). Deze ganzen staan met hun kop naar het begin van het spel gekeerd. Er staan eveneens ganzen op de vakken 5, 14, 23, 32, 41, 50 en 59 die allen hun kop richten naar het eindvak. Ze staan telkens om de 9 vakjes, te beginnen met vak 5 (één van de getallen die aan de grondslag liggen van de wereldorde: de mens heeft 5 zintuigen en Jezus spijzigde de menigte met 5 broden; de vijf boeken van Mozes vormen de *thora* in het Oude Testament). Op ons ganzenbord houden de ganzen hun kop in willekeurige richting.

Het getal 63 (9×7) is het aantal vakken van een echt ganzenspel. Dit getal werd al in de Oudheid als gevaarlijk beschouwd. Keizer Augustus die van 31 voor tot 14 na Christus de eerste Romeinse keizer was stuurde, toen hij 63 werd, brieven naar zijn vrienden om zichzelf te feliciteren met zijn 64e verjaardag.

De meeste mensen stierven op 63-jarige leeftijd.

Drie is het volmaakte getal en elk drievoud is volmaakt. *Alle goede dingen bestaan uit drie, driemaal is scheepsrecht* zijn zeer gekende spreekwoorden. De heilige Drievuldigheid, vader-moeder-kind, en de drie tijdsniveaus (heden, verleden, toekomst) zijn typische voorbeelden die deze stelling staven.

Zeven is een heilig en gelukaanbrengend getal, denk maar aan de zeven wijzen, zeven wereldwonderen, zeven sacramenten en toverspreuken kunnen zevenmaal herhaald worden.

Negen is het kwadraat van 3 (3×3), een raadselachtig getal. Het Griekse maanjaar bestond niet uit 12, maar uit 9 maanden. Mensen-kinderen worden na 9 maanden geboren.

Het getal 26 is in de *kabbala* de som van de cijfers van het tetragrammaton (de vier letters van de Godsnaam JHVH –Jehova- nl $10, 5, 6, 5 = 26$).

de gans

Dieren hebben al altijd een belangrijke rol gespeeld in volkse verhalen (vb. Reinaert de Vos). De gans is al belangrijk van in de Oudheid. Bij de Egyptenaren werd ze verbonden met Isis en Osiris. In de Griekse mythologie is de gans de verpersoonlijking van het lot. En de waakzaamheid van ganzen redde Rome toen de Galliërs het Kapitaal probeerden te bestormen. Bij de Germanen was de gans omwille van haar witte vederdons gewijd aan de sneeuwgod. Volgens de legende tenslotte verborg Sint Maarten zich in een ganzenstal toen hij zich uit bescheidenheid niet tot bisschop wilde laten wijden, maar het gesnater van de dieren verried hem.

De domesticatie van de gans gaat naar schatting terug tot drieduizend voor Christus en heeft zich in het begin voltrokken in de magisch-mythische, religieuze sfeer, zoals dat bij elke huisdiervorming gebeurd is en waarvan hierboven een aantal voorbeelden gegeven zijn.

Bij de Germanen was de gans trouwens, zoals de ooievaar, een geleidevogel. De gans begeleidde de mens als een engelbewaarder doorheen zijn hele leven. De engelbewaarders werden daarom later afgebeeld met de vleugels van een gans. Het ganzenspel als een magisch, kosmisch levensspel stamt dus al uit die vroegere tijden.

de brug (vak 6)

Dit kan het symbool van de hindernis zijn. Hier moet tol betaald worden (*over de brug komen*). Eens over de brug wordt de andere oever bereikt, en eens aan de andere kant kan men verder.

De brug kan ook de overgang betekenen van de ene levensstaat naar de andere, hoger en meer geëvolueerd. De kinderlijke mens die zich graag zou onttrekken aan zijn verantwoordelijkheid moet toch eenmaal over de brug komen...

de herberg (vak 19)

Een belangrijke ruimte in het leven van onze voorouders was de herberg. Men zocht ontspanning in de herberg en men ging er naartoe om te feesten. De geniet van het materiële leven lokt de herberg. Maar het was ook de plaats waar de schepenbank samenkwam en rechtspraak werd gehouden. De herberg deed dienst ook als gemeentehuis. Tegelijk was het een rustplaats en een veilig overnachtingsoord voor de reiziger.

de levensbron of fontein (vak 31)

Het is de *liefdesbron* waar jonge verliefden elkaar ontmoeten. In de 17^e en 18^e eeuw was de *wijnfontein* als metafoor voor de *verjongingsbron* zeer populair. Kan gezien worden als de profane tegenhanger van het geestelijk *water des levens* zoals mooi te zien is op het wereldberoemde Lam Gods van Jan Van Eyck (ca 1390-1441) in de St Baafs te Gent (vermoedelijk samen met zijn broer Hubert geschilderd).

de doolhof (vak 42)

De rusteloze zoeker naar de waarheid komt terecht in de doolhof van problemen.

De bijna wereldwijde verspreiding van op dezelfde manier gebouwde labyrinten doen vermoeden dat ze een betekenis hadden als cultische symbolen en vb. in een beperkte ruimte een lange en moeilijke weg (van inwijding?) tot uitdrukking brachten.

de gevangenis (vak 52)

Voor de 17^e eeuw ook voorgesteld als een burcht omdat er geen publieke gevangnissen waren tenzij de kerkers en vergeetputten van de burchten en kastelen. Tijdelijke opsluiting bestond niet; het zou geld gekost hebben en vele veroordeelden waren onbemiddeld en niet in staat onderhoud te betalen.

Als verborgen wijsheid kan het ook zo uitgelegd worden dat *de wetenschappelijk denkende mens* dreigt terecht te komen in de gevangenis die hij opbouwt uit logische gedachtenreeksen...

de dood (vak 58)

Wie hier terecht komt moet terug naar het beginvak. Hier wordt het beeld van de hergeboorte opgeroepen: men mag terug herbeginnen.

het eindgetal (vak 63)

Driemaal 21 betekent de volmaaktheid voor lichaam, ziel en geest: 3x(3x7). Het was ook het stervensjaar van de meeste mensen. Volgens de *kabbala* is 63 het eindpunt van de 9^e cyclus van 7 jaren en dus een uiterst kritisch keerpunt in een mensenleven.

4. Beredeneerde bibliografie en voorbeelden

Frans van Bost, *Het ganzenbord in Vlaanderen* (19990), schetst de geschiedenis van het ganzenbordspel in Vlaanderen en situeert het in een ruimere Europese context. Deze uitgave is een samenwerking tussen het Speelgoedmuseum (Mechelen) en de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen. Er staan 111 voorbeelden van ganzenborden in het boek waarvan een aantal alleen de titel gemeen heeft met een echt ganzenspel.

Handelsmerken, toeristische diensten, steden, nutsbedrijven en anderen gaven weleens een ganzenspel uit. Het aanprijzen van een product of het reclame maken voor de eigen streek kon een valabele aanleiding zijn. Zelfs in oorlogstijd werden, met politieke bedoelingen dan, soortgelijke spelen vervaardigd om het gelijk van het ene kamp te beklemtonen of om het andere kamp te ridiculiseren.

Een aantal onder ons kennen zo nog ganzenspelen die niet zolang geleden op grote schaal werden verspreid. Typische voorbeelden zijn:

het *Dallasspel* (in *TV-strip* en *TV-expres* van 4 mei 1963)

het *grote spel der pijnstillers* (in *de Volksmacht* van 13 november 1981)

het ganzenspel dat verscheen in *Libelle* (1981?)

Hoe ons stoelgeld rollen kan (in *Kerk en Leven* van 19 augustus 1976.)

Erwin Glonnegger, *Das Spiele-Buch, Brett-und Legespiele aus aller Welt Herkunft, Regeln und Geschichte*, uitgegeven door Hagendubel en Ravensburger (het speelgoedconcern) in 1988 (254 p).

Deze auteur rangschikt het ganzenspel onder het hoofdstuk *Reise in die Ewigheit* bij de *Spirallaufspiele* en de *Fortunaspiele* (slangenvormige spiralen, doolhoven, lotsbepalende spelen)

In 1990 hield het Speelgoedmuseum (Nekkerspoel, 21, Mechelen) een tentoonstelling *Het ganzenbord herleeft*. Er werd een brochure gemaakt met een algemene uitleg, een opsomming van de tentoongestelde ganzenborden en de kleurenfoto's van merkwaardige ganzenborden (uit het boek van F. Van Bost). Naast de collectie van Van Bost en een twintigtal ganzenborden uit het Gentse museum voor Volkskunde, waren er 26 ganzenborden uit het Volkskundemuseum van Antwerpen waarbij het oudste ganzenbord van Vlaanderen. Dit laatste werd ontworpen door Jan-Christoffel Jegher (1610-1666), een kunstenaar die op hout en metaal graveerde (ook van Rubens).

Philippe Palasi, *Jeux de cartes et de l'oie héraldiques au XVII en XVIIIe siècles*, (éditions Picard, 2000). Deze gevierde Franse heraldicus en genealoog bespreekt en toont in deze recente publicatie, met voorbeelden, hoe jonge adellijke telgen met heraldiek (wapenschilden) en genealogie (hun afstamming) werden vertrouwd gemaakt door middel van aangepaste ganzenspelen, die de familieverwantschappen en afstammingswapens tot onderwerp van het spelverloop hadden.

Ward Ruyslinck, *Het ganzenbord* (Manteau Parels, 1982, eerste druk 1974, 276p). Deze roman begint met de uitnodiging van een Engelse vriend die aan de auteur per vergissing een antiek ganzenbord cadeau doet. De symboliek van het ganzenbord, dat de wisselvalligheden en gevaren van het menselijk bestaan uitbeeldt, vormt voor Ruyslinck het uitgangspunt voor dit oorspronkelijk, bijzonder knap geconstrueerde boek. Het is een intelligent, geïnspireerde, sterk autobiografische getuigenis, dat naast een Pools reisjournaal ook heel wat fictie, jeugdherinneringen en beschouwend proza bevat.

In 1999 werd het door Nicole van Goethem (1941-2000) voor de Universitaire Instellingen Antwerpen (UIA) ontworpen ganzenspel bekroond als beste universitair relatiegeschenk van Europa. Nicole van Goethem is de enige Belg die een Oscar heeft gekregen. In 1987 werd haar animatiefilm *Een Griekse tragedie* bekroond met een Academy award in de categorie *Best short animation*.

Het chronologisch laatste ganzenbord, onder onze ogen, verscheen in de loop van 2001 in Filosofie-magazine onder de titel *Nihilistisch ganzenbord*, met als ondertitel *Het leven is een spel op leven en dood. Rol de dobbelstenen en ga op weg naar het Grote Niets. Memento mori*. Alleen de titel verwijst naar het klassieke ganzenbord en misschien ook de tekst bij het eindvak 100 waar staat: Gefeliciteerd! Je hebt het einde van je levensreis bereikt. Maar heb je daar nu iets mee gewonnen, of eerder niets? Het echt Zijn en het echt Niets is hetzelfde zei Hegel (1770-1831) al.

Hij wist dat hij de dobbelsteen had gegooid. Dat hij naar het eerste vakje van een gevaarlijk ganzenbordspel was opgerukt en dat het nu te laat was om terug te gaan. Maar hij speelde graag. (Arturo Pérez-Riverte, *De Club Dumas*, uitg. de Prom, 1995, p 73)

Doch hoe zeer de één fortuinlijker is dan de andere, gelooft echter niet, dat 's mensensleven en lotgevallen altijd en overal een bloot ganzen-, uil-, kaart- of dobbelspel is; velen maken maar al te dikwerf van een uitzondering of een toevallig iets een algemene stelregel en een verkeerde toepassing op het fortuin (lot). (Teenstra, in 1853).

Mijn blik viel op het ganzenbord, dat het labyrint van de menselijke levensweg met zijn vele gevaren en illusies voorstelde (...) Ik voelde me onbehaaglijk worden toen ik tot de vaststelling kwam, dat in vak 42 de doolhof was uitgebeeld. Volgens de spelregels, die erbij waren afgedrukt, moest je in dat vak blijven wachten totdat je door je tegenspeler bevrijd werd. Ik dacht aan de vele tegenspelers, die met liefde en vriendschap en begrip en bewondering, maar ook met haat en afgunst en vooroordelen in mijn leven waren binnengedrongen, en het stelde me teleur dat niemand onder hen er in geslaagd was mij uit mijn doolhof van wanen, angsten, twijfels en eenzaamheid te bevrijden. (Ward Ruyslinck, *Het Ganzenbord*, uitg. Manteau, 1982, p35).

5. De spelregels van *Het Ganzenspel van de Confrerie der V notabele Geslachten van Hoegaarden*

Het ganzenbord waarop gespeeld wordt is een late afdruk van een 17^e eeuwse gravure. Dit type met poortjes genoot een internationale populariteit. Een afbeelding van een vrijwel identiek exemplaar werd rond 1750 uitgegeven te Londen (door H. Overton).

- A. Het aantal deelnemers is onbeperkt.
Benodigdheden: jetons en twee dobbelstenen.
Volgens de originele spelregels zouden er ook fiches nodig zijn (vertegenwoordigen een inzet); spelers bepaalden vooraf zelf de hoogte van zijn inzet.
Ieder speler gebruikt een jeton die het wapenschild van zijn gilde voorstelt. Ingeval men geen familie is, gebruikt men het wapenschild van de gemeente Hoegaarden, de bakermat van de Confrerie.

- B. Wie het hoogst gooit mag beginnen. Wanneer de eerste worp uit een 6 en een 3 bestaat, gaat de speler naar vak 26; gooit hij een 4 en 5 dan mag hij direct naar vak 53.

- C. Wie op een gans uitkomt gaat nogmaals vooruit naargelang zijn worp.

- D. Als een speler belandt op een vakje waarop een medespeler staat, gaat laatstgenoemde terug naar de plaats waar de nieuwkomer vandaan kwam.

- E. Bij het finishen moet men exact op vak 63 uitkomen. Wie teveel gooit, gaat eerst naar de finish en telt van daaraf weer terug. Belandt hij daardoor op een vakje met een gans dan moet hij nogmaals achteruit, al naargelang de hoogte van zijn worp.

- F. De brug (vak 6): een beurt wachten om de volgende ingewikkelde procedure af te werken.

De eigenlijke opname bij de V Geslachten van Hoegaarden ging gepaard met een speciale procedure *Admissiereglement* genoemd. Er waren vijf voorwaarden, waarvan vier voor de wettige bloedafstammelingen en een voor de ingehuwden.

de inschrijving: het deel uitmaken van de Geslachten door na het doopsel op de stamlijst van hun geslacht bijgeschreven te worden
de voorstelling: op de *kleine ouderdom*, ca 7jarige leeftijd, werden de jongens, over de meisjes werd niet meer gesproken, aan de Ouderdomsdeken voorgesteld en werden zij *gildeknaap*

de aanvaardbaarheid: op *adolescente ouderdom*, ca 14jarige leeftijd, konden de ouders een bloedafstammelingsdossier indienen, bestaande uit geboorteakte en stamboomfragment, waarna de *suppliant admissibel* werd verklaard; de jongeling werd nu *privilegiëncnaep*

de gewonde opname: de meerderjarige bloedafstamming werd officieel *geadmitteert om te zitten in die geslachten*; zij kregen een genealogisch attest en het recht een wapenschild te dragen

de ingehuwden: moesten alleen voldoen aan de ingestelde huwelijksvoorwaarden en de voorgeschreven eed; zij hadden dezelfde rechten als de *geadmitteerden*, maar konden nooit aanspraak maken op de privilegiën voorbehouden aan de bloedafstammelingen

de herberg (vak 19): een beurt wachten, de vergadering is nog niet afgelopen. In de glorie tijd van de dynastie Sweerts (2^e helft van de 18^e eeuw) vergaderde de *Regentie* (dorpsbestuur) in de herberg *Sint Nicolaes*, recht over de kerk (nu afgebroken en

vervangen door rondpunt Houtmarkt). Het gemeentelijk archief werd bewaard bij de griffier thuis (Antoon Balthazar Sweerts, Arendsnest).

De *regentie* was volledig in handen van de Confrerieleden, schepenen voor het leven benoemd door de Luikse Prinsbisschop. De Sweertsen leverden toen trouwens ook de pastoor-deken van de parochie.

de put (vak 31): wachten tot een ander je verlost

Meisjes uit het geslacht Van Nerum zouden hun trouwjaar kunnen bepalen door aan de *Madelonsboom* kroontjes te maken uit bladeren en bloemen en die in de takken te gooien. Zo dikwijls de kroontjes terug op de grond vielen, zoveel jaren moesten ze wachten op een man. Deze linde was de geslachtsboom, teken van eeuwige vruchtbaarheid, geplant door de *Gulden Lelie* 1779 (Walenstraat).

de doolhof (vak 42): terug naar vakje 39, het doorworstel van de statuten, waaronder de volgende, neemt tijd in beslag.

Art 1. Op 20 november 1971 is de *Edele Confrerie der V Notabele Geslachten van Hoegaarden* van 9 december 1741 terug opgericht.

Art 2. De confrerie is samengesteld uit de vijf voormalige schepenfamilies (S. Sweerts, H. Sweerts, C. Van Nerum, H. Hoebancx en H. Struys).

Art 3. De zetel is in 't *Nieuwhuys*, van oudsher stamhuis, maar deze mag op beslissing van de Hoofdraad elders worden ondergebracht.

Art 4. Het doel is de geschiedenis achterhalen, de wettige afstammelingen opzoeken en opnemen, stamboom en wapenattesten opstellen en de traditie in ere houden...

Art 6. De leden zijn vrij in hun politiek, wijsgerige en taalkundige overtuigingen, mits onderlinge eerbied voor elkaar.

Art 7. Er is een *Ereraad* en een *Beschermraad*.

Art 8. De *Hoofdraad* is verantwoordelijk voor het beheer en de bloei; hun mandaat is van onbepaalde duur

(...)

de gevangenis (vak 52): wachten tot een medespeler je aflost

De glansperiode eindigt met de machtsovername door notaris J.B. Van Autgaerden in het kielzog van de nieuwe ideeën en de *Franse Annexatie* (1795-1815) van onze streken. Vervolgelingen en vernietiging van alles wat aan de vroegere tijd herinnerde verplichtte de vijf families van onder te duiken. Elk openbaar gildeleven verdween en een deel van het patrimonium ging onomkeerbaar verloren.

Het huwelijk van J.B. Van Autgaerden junior met Dorothea Van Nerum zal de Confrerie terug een grote macht bezorgen. Ondertussen was ook in 1801 het Concordaat gesloten tussen keizer Napoleon en de paus en was in 1806 J.B. Van Autgaerden senior gestorven.

de dood (vak 58): helemaal vanaf vak 1 herbeginnen

De Confrerie en de verschillende gilden zijn in de loop van de 19^e eeuw als gevolg van de veranderde tijdsgeest, onderlinge rivaliteit en gebrek aan interesse een stille dood gestorven... en de Confrerie is terug opgericht in 1971

G. Wie als eerste precies op vak 63 uitkomt is winnaar en mag het volgende spel als eerste beginnen. Als er met fiches gespeeld wordt krijgt de winnaar heel de pot.

DE VIJF GILDEN

den Swarten Merel (1768)

Servaes Sweertsgeslacht

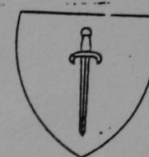
*een merel van sabel (zwart) op een schild van zilver
symbolisert de waakzaamheid*

't Silver Swaert (1772)

Henricus Hoebancxgeslacht

*een zwaard van zilver op een schild van keel (rood)
symboliseert het recht*

't Groene Claverevblad (1776)

Hubertus Sweertsgeslacht

*een groene klaver op een schild van zilver
symboliseert de hoop*

de Gulden Lelye (1778)

Carolus Van Nerumgeslacht

*een gouden lelie op een azuren (blauw) schild
symboliseert de vrede*

den Silveren Struysvoghel (1780)

Henricus Struysgeslacht

*een struisvogel van zilver op een sinopel (groen) schild
is een sprekend wapen, symboliseert de sterke man*

het wapen van Hoegaarden

*van azuur met een manipel bklede rechterarm,
waarvan de hand een paalsgewijze geplaatste
bisschopsstaf omklemmt, alles van goud*

